

Demokrati. Anžeta Logarja
pripravil Aleš Novak, vodja strokovnega sveta za kulturo

Na kratko, če smo morebiti pozabili: kaj je po vašem mnenju osrednja naloga in vloga umetnosti, medijev in kulture danes, kaj poslanstvo, ki ga mora udejanjati. Nadalje, kaj - v odnosu s tem - je vloga, mesto poslanstvo države in kako se to odraža v vašem programu.

Temeljna naloga umetnosti in kulture je danes predvsem ohranjanje prostora ustvarjalne svobode. Umetnost ni propaganda in tudi ne more biti servis dnevne politike. Njena vloga je v tem, da odpira prostor kritičnega mišljenja, refleksije časa in oblikovanja skupnih predstav o svetu, v katerem živimo. Mediji imajo v tem okviru posebno odgovornost, njihova naloga je zagotavljati pluralen in verodostojen javni prostor.

Kultura kot celota pa deluje tudi družbeno povezovalno. Utrjuje jezik, ohranja zgodovinski spomin in identiteto, hkrati pa odpira prostor dialoga in ustvarjalnosti. Vloga države pri tem ni, da bi vsebinsko usmerjala umetnost, pač pa ustvarjati pogoje, v katerih lahko umetnost in kultura delujeta svobodno. To pomeni stabilno in pregledno financiranje, spoštovanje umetniške svobode, profesionalne standarde ter depolitizirano upravljanje institucij. Država mora varovati javni interes, ne pa določati estetskih ali ideoloških meril. V našem programu se to odraža v institucionalni neodvisnosti, predvidljivem financiranju, decentralizaciji kulturnih dejavnosti ter izboljšanju pogojev dela za ustvarjalce.

Opreделите se do stališča - kultura in umetnost sta bistven del obrambnega sistema Slovenije in skupnega mednarodnega prostora.

Kultura in umetnost pomembno prispevata k družbeni odpornosti države. Razvijata jezik, zgodovinski spomin, občutek skupnosti in sposobnost kritičnega mišljenja. V tem smislu nista del obrambnega sistema v ožjem, vojaškem pomenu besede, pač pa v širšem družbenem smislu – kot element kulturne in demokratične odpornosti. V mednarodnem prostoru kultura deluje kot most. Prek umetnosti država komunicira svojo identiteto, vrednote in ustvarjalno energijo. Pomembno pa je, da kultura pri tem ne postane politično orodje, njena moč je namreč prav v avtonomiji. Država jo mora podpirati in omogočati pogoje za njen razvoj, ne pa je instrumentalizirati (kar še toliko bolj velja za politične stranke).

Če upoštevamo, da kulturni sektor ustvari primerljiv delež BDP kot nekatere tradicionalne industrije, ki prav tako prejemajo državne spodbude, ali in zakaj menite, da je prav kultura pogosto predstavljena kot neproduktivna, strošek, ne pa kot razvojno pomemben sektor? Kako boste sistemsko vključili kulturni sektor v razvojne, industrijske in inovacijske politike države?

Kultura je pogosto predstavljena kot strošek predvsem zato, ker so njeni učinki običajno dolgoročni in deloma tudi nematerialni. Politika pa se rada sklicuje na kratkoročne in takoj merljive rezultate. Pomemben razlog je tudi ideološka obremenjenost. Kultura je v Sloveniji pogosto ujetnica političnega ali ideološkega konflikta, namesto da bi bila obravnavana kot razvojni sektor. Dodatni razlog je tudi v tem, da sistem merjenja učinkov kulturnega sektorja ni dovolj posodobljen, zato se njegovi rezultati v javnosti premalo jasno pokažejo. V resnici kulturni sektor ustvarja delovna mesta, dodano vrednost, mednarodno prepoznavnost, pa tudi pomembne povezave z ustvarjalnimi industrijami, turizmom in digitalnimi tehnologijami. Sistemsko ga je treba vključiti v razvojne politike tako, da kultura ne ostane izoliran resor, ampak sestavni del širšega razvojnega modela. To pomeni vključevanje ustvarjalnih industrij

v gospodarske in inovacijske strategije, razvoj razpisov, ki povezujejo kulturo z digitalizacijo, turizmom, izobraževanjem in podjetništvom, pa tudi znatno večjo vlogo kulture v regionalnem razvoju.

Kateri trije konkretni ukrepi bi po vašem mnenju v naslednjih štirih letih najbolj prispevali k izboljšanju položaja kulture, umetnosti in medijev v družbi?

Uvedba stabilnega, večletnega modela financiranja za javne zavode in ključne nevladne organizacije. Kultura ne more načrtovati razvoja, če deluje iz razpisa v razpis. Potrebujemo večjo predvidljivost, transparentne kriterije kakovosti in predvidljive postopke, ki omogočajo dolgoročno programsko in kadrovsko načrtovanje.

Decentralizacija kulturnega sistema. Pretežni del kulturne infrastrukture, sredstev in odločanja je danes koncentriran v Ljubljani. Potrebujemo močnejša regionalna kulturna središča, več razvojnih sredstev za institucije in projekte zunaj prestolnice, predvsem pa bolj uravnoteženo kulturno politiko, ki bo omogočila razvoj ustvarjalnosti po vsej državi.

Depolitizacija upravljanja javnih institucij in krepitev profesionalnih standardov v medijih. To pomeni strokovne postopke imenovanj, večjo institucionalno avtonomijo in sistemsko zaščito uredniške neodvisnosti. Kultura in mediji morajo biti prostor pluralnosti in kakovosti, ne pa podaljšek dnevne strankarske politike.

Ali boste sistemske spremembe, sprejete v zadnjem mandatu (resolucija in akcijski načrt za kulturo, prenova zakonodaje, novi medijski okvir), ohranili in nadgradili ali jih nameravate revidirati, in na podlagi katerih strokovnih argumentov?

Sistemskih dokumentov in zakonodaje ne ocenjujemo po tem, kdo jih je sprejel, ampak po tem, ali v praksi delujejo in kakšne učinke prinašajo. Če določene rešitve krepijo stabilnost sistema, izboljšujejo pogoje dela in povečujejo transparentnost, jih je smiselno ohraniti in nadgraditi. Zagovarjamo strokoven in podatkovno podprt pristop. To pomeni, da je treba najprej pogledati učinke - ali se je izboljšala dostopnost sredstev, kakšni so pogoji dela ustvarjalcev, ali se povečuje produkcija in mednarodna povezanost ter ali je zagotovljena uredniška neodvisnost in pluralnost medijev. Ključni kriteriji so torej kakovost, stabilnost, pluralnost in institucionalna avtonomija. Kultura potrebuje kontinuiteto in razvoj. Sistemske rešitve bomo presojali na podlagi strokovnih argumentov, dialoga s sektorjem in merljivih učinkov.

Kakšno kulturo, umetnost in njun razvoj želite oz. zastopate: prvenstveno varuhinjo nacionalne identitete ali razvojni, kritični in mednarodno konkurenčni sektor, nekje vmes — in kakšno razmerje boste med identitetno, razvojno in mednarodno dimenzijo kulture konkretno izkazali v proračunu ter zakonodaji?

Identitetna in razvojna vloga kulture se ne izključujeta. Kultura je hkrati varuhinja jezika, zgodovinskega spomina in skupne identitete ter prostor kritične refleksije, ustvarjalne svobode in mednarodne odprtosti. Močna nacionalna kultura je samozavestna, odprta in v ustvarjalnem dialogu s svetom. V proračunu to pomeni uravnotežen pristop - stabilno financiranje javnih institucij, ki skrbijo za dediščino in jezik, hkrati pa razvojne razpise za sodobno produkcijo, mednarodne koprodukcije in ustvarjalne industrije. Poseben poudarek mora biti na decentralizaciji, da kultura ni skoncentrirana le v prestolnici in da razvojno prispeva tudi v regijah. V zakonodaji pa to pomeni zaščito umetniške avtonomije, profesionalne standarde upravljanja ter spodbude za mednarodno sodelovanje.

Opreделите osnovne izzive, priložnosti v navezavi na a) dela in organizacijo Ministrstva za kulturo, javnih agencij in skladov, b) institucij, ki v kulturi in medijih izvajajo javno službo, c) poklicnih nevladnih organizacij, ki delujejo v kulturi in medijih č) ljubiteljskih nevladnih organizacij, d) samostojnih delavcev v kulturi in samostojnih novinarjev, e) sindikatov, f) občinstev.

a) Ministrstvo za kulturo, javne agencije in skladi: izziv je učinkovitost in razvojna usmerjenost sistema. Preveč energije se porabi za administracijo, premalo za strateško načrtovanje in merjenje učinkov. Potrebna je večja preglednost razpisov, jasnejši kriteriji in večletno načrtovanje. Priložnost vidim v digitalizaciji postopkov, boljšem povezovanju z drugimi resorji (gospodarstvo, izobraževanje, digitalizacija) ter v jasni ločitvi med strokovnimi odločitvami in politično odgovornostjo.

b) Institucije, ki izvajajo javno službo: izziv je rigidni organizacijski model in kadrovska preobremenjenost. Javne ustanove potrebujejo več upravljalvske avtonomije, profesionalne standarde imenovanj ter stabilno financiranje, ki omogoča razvoj in mednarodno sodelovanje. Priložnost je v modernizaciji upravljanja, digitalni transformaciji in večji odprtosti do lokalnih skupnosti ter mladih občinstev.

c) Poklicne nevladne organizacije: izziv je finančna negotovost in projektna odvisnost. Te organizacije pogosto ustvarjajo vrhunske vsebine, a brez dolgoročne stabilnosti. Potrebujemo večletne programe, razvojne razpise in boljšo integracijo v nacionalne in evropske projekte. Priložnost je v njihovi fleksibilnosti in inovativnosti.

č) Ljubiteljske nevladne organizacije: izziv je generacijska obnova in dostop do infrastrukture. Te organizacije so hrbtenica kulturnega življenja v številnih lokalnih okoljih. Priložnost je v podpori medgeneracijskemu prenosu znanja, povezovanju s šolami, pa tudi v boljšem sodelovanju z občinami.

d) Samostojni delavci v kulturi in samostojni novinarji: izziv so nestabilni prihodki, socialna varnost in nejasni standardi plačila. Potrebna je posodobitev statusa samozaposlenih, večja predvidljivost razpisov ter pravično plačilo pri javno financiranih projektih. Priložnost je v večji mobilnosti, povezovanju in vključevanju v razvojne in inovacijske projekte.

e) Sindikati: izziv je usklajevanje specifičnosti kulturnega in medijskega dela z javnim plačnim sistemom. Potrebujemo dialog, ki upošteva posebnosti ustvarjalnega dela, hkrati pa zagotavlja dostojne pogoje. Priložnost je v oblikovanju sektorskih standardov in dolgoročnih kolektivnih dogovorov.

f) Občinstva: izziv je dostopnost in vključevanje mladih ter novih generacij. Potrebna je večja regionalna dostopnost, digitalna prisotnost in spodbude za kulturno participacijo. Priložnost je v razvoju kulturne vzgoje, povezovanju kulture z izobraževanjem in v oblikovanju programov, ki nagovarjajo sodobne teme in družbene izzive.

Opreделите prioriteta področja kulturne politike, ki jih boste naslovili in ukrepe, ki so vaše zaveze v bodočem mandatu.

Naša kulturna politika bo temeljila na štirih jasnih poudarkih: posodobitvi sistema, razvojni naravnosti, mednarodnem povezovanju in stabilnosti.

Prva prioriteta je posodobitev upravljanja in zakonodajnega okvira. Kulturni model, ki je nastajal pred desetletji, potrebuje prilagoditev sodobnim produkcijskim oblikam, digitalnim okoljem in novim načinom dela. To pomeni večjo upravljavsko avtonomijo institucij, bolj pregledne in učinkovite postopke ter zmanjšanje administrativnih bremen. Sistem mora omogočati razvoj, ne pa ga zavirati.

Druga prioriteta je razvojna naravnost. Kultura ne sme biti obravnavana kot zgolj proračunska postavka, temveč kot razvojni sektor. Spodbujali bomo povezovanje kulture z ustvarjalnimi industrijami, digitalizacijo, turizmom in izobraževanjem. Uvedli bomo razvojne razpise, ki bodo omogočali rast, inovacije in večjo konkurenčnost.

Tretja prioriteta je mednarodno povezovanje. Okrepili bomo podporo mednarodnim koprodukcijam, mobilnosti ustvarjalcev in sistematični prisotnosti slovenskih projektov v evropskem prostoru. Mednarodna odprtost je pogoj kakovosti in prepoznavnosti.

Četrta prioriteta je stabilnost financiranja. Zavzemamo se za večletne programe in predvidljive finančne okvirje, ki omogočajo dolgoročno načrtovanje in kadrovske stabilnosti.

Naš cilj je sodobna, razvojno usmerjena in mednarodno samozavestna kulturna politika, ki ustvarja pogoje za rast in razvoj, ne pa administrativnih ovir.

Kdo so za vas deležniki, ki vas lahko morajo informirati pri oblikovanju kulturne politike? Kako jih boste vključili? Katere konkretne mehanizme vključevanja boste vzpostavili ali ohranili?

Pri oblikovanju kulturne politike so ključni deležniki ustvarjalci, javni zavodi, nevladne organizacije, samozaposleni v kulturi, sindikati, strokovna združenja, občine, izobraževalne ustanove ter predstavniki občinstev. Pomemben sogovornik so tudi javne agencije in skladi ter mednarodne mreže, ki omogočajo primerjalni vpogled v dobre prakse. Kulturna politika mora nastajati v dialogu s tistimi, ki sistem živijo in soustvarjajo.

Vključevanje bomo gradili na strukturiranem dialogu. To pomeni redne periodične posvete po posameznih področjih, javne razprave ob pripravi zakonodaje ter strokovne analize učinkov pred večjimi sistemskimi spremembami. Ključno je, da se dialog ne odvija zgolj ob krizah, pač pa da je stalna praksa.

Med konkretnimi mehanizmi zagovarjamo okrepitev strokovnih svetov in delovnih skupin z jasnimi mandati, transparentno objavo zapisnikov in argumentov ter uvedbo posvetovalnega telesa za dolgoročni razvoj kulture. Pomemben mehanizem je tudi redno vrednotenje izvajanja nacionalnih dokumentov z vključevanjem zunanjih strokovnjakov. Naš cilj je predvidljiv, strokoven in odprt proces odločanja, ki temelji na argumentih.

Zagovorniki kreativnih industrij...in dileme na tem področju

Kreativne industrije so pomemben del sodobnega gospodarstva, kar pa ne pomeni, da mora biti kultura v celoti podrejena tržni logiki. Tržni segment kulture lahko deluje po podjetniških načelih, javni interes pa zahteva zaščito vsebin, ki niso nujno komercialno donosne, a so družbeno in umetniško pomembne. Vloga države je prav v tem, da vzpostavi ravnotežje - omogoči razvoj kreativnih industrij kot gospodarskega potenciala, hkrati pa zagotovi stabilno podporo neodvisni, raziskovalni in kritični umetnosti.

Kultura, umetnost in mediji lahko delujejo tudi na trgu, vendar (v Sloveniji pa to velja še toliko bolj) ne izključno po tržni logiki. Javna služba in javni interes obstajata zato, da varujeta pluralnost, kakovost in dostopnost.

Opreделите tri ukrepe za zagotovitev izvenproračunskih virov, s katerimi boste kot država spodbudili vlaganje v kulturo.

Davčne spodbude za zasebne donacije in sponzorstva. To pomeni bolj jasne in privlačne olajšave za podjetja in posameznike, ki vlagajo v kulturne projekte, ter poenostavljene postopke priznavanja donacij. Cilj je spodbuditi mecenstvo in dolgoročnejša partnerstva med gospodarstvom in kulturo.

Razvoj javno-zasebnih partnerstev in kulturnih skladov. Država lahko z začetnim vložkom ali jamstveno shemo sproži ustanavljanje posebnih skladov za razvoj kulturne infrastrukture, kreativnih industrij in mednarodnih projektov. Takšni mehanizmi omogočajo dotok dodatnega zasebnega kapitala v kulturo.

Sistematično črpanje evropskih in mednarodnih sredstev. To zahteva strokovno podporo organizacijam pri prijavih na razpise (npr. Ustvarjalna Evropa, kohezijski skladi), razvoj projektnih pisarn ter povezovanje z mednarodnimi partnerji. Država mora ustvariti pogoje, da kulturne organizacije lažje dostopajo do teh virov in jih čim bolj učinkovito izkoristijo.

S kombinacijo davčnih spodbud, razvojnih finančnih instrumentov in mednarodnih sredstev lahko kultura pridobi stabilnejšo in (po virih) bolj razpršeno finančno osnovo, s čimer se zmanjša odvisnost od proračunov.

Kakšen je primeren letni proračun v okviru Zakona o medijih za financiranje javnega interesa na medijskem področju? Kaj pa letni proračun za sofinanciranje programov in projektov NVO in samostojnih delavcev v kulturi? Socialnih pravic v polju kulture?

Obseg sredstev za medijsko in kulturno področje mora izhajati iz dejanskih potreb sistema. Če želimo zagotoviti pluralnost, kakovostno produkcijo in stabilne pogoje dela, morajo biti proračunski okvirji razvojno naravnani. Pri financiranju javnega interesa na medijskem področju bi moral letni proračun omogočati stabilno podporo neodvisnim, lokalnim in specializiranim medijem ter raziskovalnemu novinarstvu.

Pri sofinanciranju programov in projektov nevladnih organizacij ter samostojnih delavcev v kulturi mora biti obseg sredstev takšen, da omogoča profesionalno delo, ne zgolj projektno preživetje. To pomeni postopno povečevanje deleža sredstev za večletne programe ter stabilizacijo ključnih organizacij, ki kontinuirano ustvarjajo programe.

Na področju socialnih pravic v kulturi pa je nujno zagotoviti dostojno raven socialne varnosti za samozaposlene in druge prekarne ustvarjalce. Sredstva morajo omogočati pokritje prispevkov, bolniških odsotnosti in starševstva ter jasne kriterije za pridobitev pravic.

Ali mora proračun ministrstva za kulturo neposredno odražati rast proračuna države, ali in zakaj lahko raste počasneje?

Proračun Ministrstva za kulturo bi moral dolgoročno slediti splošni rasti državnega proračuna, če želimo ohraniti realno raven financiranja in razvojno stabilnost sektorja. Če

kultura sistematično raste počasneje od celotnega proračuna, to pomeni relativno zmanjševanje njenega deleža in postopno podfinanciranje. Seveda pa rast ne more biti avtomatična, pomembno je, da je vezana na jasne razvojne cilje, kakovostno izvedbo programov in merljive učinke. Če celoten proračun raste zaradi enkratnih ali izrednih izdatkov (na primer kriznih ukrepov), ni nujno, da mora kultura rasti v enakem odstotku. Ključno pa je, da se njen delež dolgoročno ne zmanjšuje.